

ЗАСТОСУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ЗАДЛЯ ОТРИМАННЯ ТА РОЗВИТКУ ДОДАТКОВИХ ЗНАТЬ ПРИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

APPLICATION OF ACADEMIC MOBILITY FOR OBTAINING AND DEVELOPING THE ADDITIONAL KNOWLEDGE IN STUDYING A FOREIGN LANGUAGE

Найпоширенішим у системі освіти як України, так і інших держав, що прагнуть бути включеними до Європейського Союзу є застосування академічної мобільності для студентів та викладачів з урахуванням вимог іноземних закладів вищої освіти. В сучасних умовах інтеграції щодо вищої освіти застосовуються нові компетентності, якими повинен володіти майбутній фахівець. Академічна мобільність розробляється вченою спільнотою, яка сприяє привабливості європейської системи освіти та вимагає від майбутнього фахівця стати конкурентоспроможним на внутрішньому та зовнішньому ринку праці.

У статті проаналізовано поняття «академічна мобільність», яка описана згідно законів України, що пов'язані з вищою освітою. Уточнено сутність поняття «академічна мобільність», що дало можливість розширити теоретико-методичну базу досліджень. Зазначено, що проведені дослідження щодо застосування академічної мобільності дозволили виявити компоненти, що формуються у процесі навчання професійно-орієнтованої іноземної мови (ціннісний, когнітивний, діяльнісний та оціночно-рефлексивний компоненти). Визначено, що на підставі аналізу представлених компонентів академічної мобільності можна виявити рівні сформованості компонентів академічної мобільності, їх критерії, показники та вимірники, що дозволять проаналізувати кожного здобувача на бажання приймати участь у академічній мобільності. Якщо сформованість одного з представлених компонентів знаходиться на низькому рівні, не можна говорити про «академічну мобільність» як про здатність і готовність адаптуватися до динамічного різноманіття змінних умов, які сприяють її ефективному застосуванню у закладах вищої освіти. Враховано, що становлення академічної мобільності перебуває на трьох стадіях: початкова, проміжна, основна. Запропоновано академічну мобільність розглядати з боку модифікованої технології проектного навчання. Описано етапи проектного навчання, що безпосередньо відносяться до застосування студентами академічної мобільності задля отримання та розвитку додаткових знань при вивченні іноземної мови.

Ключові слова: академічна мобільність, закони України про освіту, компоненти ака-

демічної мобільності, етапи проектного навчання, заклади вищої освіти.

The most common in the education system of both Ukraine and other countries that aspire to be included in the European Union is the use of academic mobility for students and teachers taking into account the requirements of foreign institutions of higher education. In modern conditions of integration to higher education new competencies are used which the future specialist must possess. Academic mobility is developed by the scientific community which contributes to the attractiveness of the European education system and requires the future specialist to become competitive on the domestic and foreign labor market.

The article analyzes the concept of "academic mobility" presented in the laws of Ukraine related to higher education. It is clarified the essence of the concept of "academic mobility" which made it possible to expand the theoretical and methodological base of research. It is noted that the conducted research on the application of academic mobility made it possible to identify the components that are formed in the process of learning a professionally oriented foreign language (value, cognitive, activity and evaluation-reflective components). It is determined that based on the analysis of the presented components of academic mobility it is possible to note the levels of formation of the components of academic mobility, their criteria, indicators and metrics which will allow analyzing each applicant for the desire to participate in academic mobility. If the formation of one of the presented components is at a low level, one cannot speak about "academic mobility" as the ability and willingness to adapt to a dynamic variety of variable conditions. It is described that with academic mobility it is important to highlight that for its formation there is a certain set of inter-related conditions that contribute to its effective use in higher educational institutions. It is taken into account that the formation of academic mobility is at three stages: initial, intermediate, and basic. It is proposed to consider academic mobility from the point of view of the modified technology of project-based learning. The stages of project training are described which are directly related to the use of academic mobility by the students in order to obtain and develop the additional knowledge in studying a foreign language.

Key words: academic mobility, laws of Ukraine on education, components of academic mobility, stages of project training, institutions of higher education.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/67.2.43>

Умяров К.Т.,

ст. викладач кафедри іноземних мов Харківського національного університету радіоелектроніки

Конькова Т.М.,

ст. викладач кафедри іноземних мов Харківського національного університету радіоелектроніки

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Найпоширенішим у системі освіти як України, так і інших держав, що прагнуть бути включеними до Європейського Союзу є застосування академічної мобільності для студентів з урахуванням вимог іноземних закладів вищої освіти, однак можна побачити, що більшість ЗВО використовують

академічну мобільність не в повному обсязі. В сучасних умовах інтеграції щодо вищої освіти застосовуються нові компетентності, якими повинен володіти майбутній фахівець. Відповідно, академічна мобільність розробляється вченою спільнотою, яка сприяє привабливості європейської системи освіти та вимагає від майбутнього

фахівця стати конкурентоспроможним на ринку праці. Зокрема, якщо мова йде про академічну мобільність важливо згадати про Болонський процес, який описується у міжнародних документах та стандартах вищої освіти, що дає можливість студентам не відвідувати заняття безпосередньо у ЗВО який його направив у той чи інший іноземний університет, а здавати всі завдання у вільний час, бути впевненим, що за ним збережеться місце навчання, буде виплачена стипендія і він без перепон зможе навчатись у іноземному ЗВО. Однак, для того щоб, студенти мали можливість вільно пересуватись завдяки програмам академічної мобільності їм необхідно володіти певними особистісними якостями, що дозволяють якісно та ефективно здійснювати академічну мобільність на всіх її рівнях та в рамках програми. Через це проблема, що пов'язана з академічною мобільністю розглядається як інтегративна якість особистості, що представлена окремими складовими, які формуються в процесі навчання, що чітко виражені у здібностях студента адаптуватись до різних життєвих обставин та динамічного різноманіття умов, які пов'язані з навчанням у іноземних ЗВО, що можуть змінюватись як в академічному, так і в професійному середовищі.

Можна побачити, що через велику конкуренцію високо цінуються мобільні та компетентні фахівці, які володіють вже не однією іноземною мовою, а декількома мовами одночасно. Завдання з підготовки академічно-мобільних студентів покладені на вищу професійну освіту, що передбачає гуманізацію технічних наук. Гуманізація вищої освіти свідчить про підвищення мовної культури майбутнього фахівця через оволодіння іноземною, зокрема професійно-орієнтованою мовою. Нажаль більшість студентів не розуміють для чого потрібна академічна мобільність і намагаються не приймати в ній участь, що сповільнює розвиток знань та вмінь студентів щодо певної спеціальності на іноземній мові. У зв'язку з динамічним розвитком світової системи освіти постійно змінюються і конкурентні переваги якими повинен володіти майбутній фахівець. Більшість провідних вчених які займаються напрямом академічної мобільності зазначають, що існує проблема, яка пов'язана з недостатнім використання засобів та можливостей сучасних педагогічних технологій для формування академічної мобільності у здобувача вищої освіти. Тому, проблема застосування академічної мобільності задля отримання та розвитку додаткових знань при вивченні іноземної мови є надзвичайно важливою і сучасною в умовах інтеграції вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В результаті проведеного аналізу щодо дослідження виявлено два напрямки до розуміння академічної мобільності. У рамках першого напрямку

академічна мобільність розуміється як соціальне явище, що передбачає «створення конкурентоспроможного європейського освітнього простору», зокрема дослідженням цього явища присвячені роботи таких учених як А. В. Антонов [1], А. О. Артюшенко [2], В. Вертегель [3], С. М. Домбровська [4], А. А. Загородня [5], М. І. Олійник [6], І. В. Попій [7] та інші. В свою чергу, у рамках другого напрямку академічна мобільність розглядається як «цілеспрямовані сформовані якості суб'єктів освіти, що повинні реалізуватись здобувачем вищої освіти в процесі активної, самостійної та творчої діяльності», а окремі її особливості та ознаки розглянули у своїх працях такі автори, як Ю. В. Грищук [8], Н. М. Гуляєва [9], А. І. Дернова [10], А. Зленко [11] та ін. Проведений аналіз щодо напрямів академічної мобільності студентів свідчить про різність концепцій та напрямів до його трактування та породжує й різні підходи до її оцінки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасних умовах глобалізації та розвитку суспільства володіння іноземною мовою дозволяє налагоджувати контакти та встановлювати взаємини між представниками різних мов та різних країн, що є засобом отримання нових знань, необхідних для підвищення професіоналізму, що сприяє становленню особистісно та професійно значущих якостей, які необхідні для адаптації та інтеграції до нового освітнього простору. При проведенні дослідження визначено, що проблема становлення академічної мобільності як особистісної якості майбутнього фахівця вивчено не в повному обсязі, оскільки нажалі з одного боку, студенти не мають достатнього уявлення про академічну мобільність як особистісну якість, і тому вона не розглядається як одна з цілей професійної освіти, а з іншого боку, на сьогодні не вироблено в повній мірі чіткого поняття, яке б однозначно трактувало академічну мобільність студентів, визначало її компоненти, що формуються у процесі навчання професійно-орієнтованої іноземної мови.

Отже, **метою статті** є застосування академічної мобільності задля отримання та розвитку додаткових знань при вивченні іноземної мови у закордонних закладах вищої освіти з урахуванням нових технік та технологій навчання.

Виклад основного матеріалу. Важливість застосування академічної мобільності в закладах освіти стає все більш необхідним для студентів та викладачів для удосконалення їх навичків у певній сфері. Існує велика кількість визначень поняття «академічна мобільність», які свідчать про те, що кожен студент або викладач може навчатись або викладати в іншому закладі освіти поза межами країни. У Законі України «Про Вищу освіту» зазначено «академічна мобільність – можливість

учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами» [12]. В свою чергу, пізніше був розроблений Закон України «Про фахову передвищу освіту» який доповнює попередній, але зазначено, що саме «академічна мобільність у фаховій передвищій освіті дає можливість учасникам проводити дослідницьку (мистецьку, спортивну) діяльність на території України або поза її межами» [13], тобто в цілому особливої різниці між даними поняттями немає. Оскільки, даний напрям продовжував свій розвиток Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову від 12 серпня 2015 року № 579 «Про затвердження Порядку реалізації права на академічну мобільність» [14], що сприяло поштовхом у конкретизації цілей, завдань, умов та виконання академічної мобільності для здобувачів освіти та працівників.

Найчастіше у загальному значенні академічна мобільність розуміється як «здатність здійснювати рефлексію на основі критичного мислення, можливість працювати у колективі з урахуванням толерантності, що дозволяє сформуванню іншомовну компетенцію, виражену в цільовій готовності здійснювати усну та письмову взаємодію в умовах соціокультурної та професійної взаємодії» [2, 4, 8]. На думку авторів [6], академічну мобільність можна розглядати як «цілісну якість особистості, що формується в освітньому просторі і представляє динамічний стан складових його компонентів, що характеризує її здатність і готовність адаптуватися, змінюватися і перетворювати себе та навколишнє середовище». Таким чином, проведений аналіз даного поняття дозволяє визначити академічну мобільність як соціальне явище, що сприяє зміцненню зв'язків між університетами (українськими та міжнародними), розвитку співробітництва в академічному середовищі, обміну інтелектуальним капіталом, створення нових дослідницьких центрів, навчальних програм та освітніх технологій, зокрема виражається у вільному пересуванні студентів та дослідників через кордони національних держав з метою здобуття нових знань та підвищення професійної кваліфікації.

Можна побачити, що застосування академічної мобільності задля отримання та розвитку додаткових знань при вивченні іноземної мови є важливим напрямом у системі освіти. Основна мета академічної мобільності – це просування студентів та викладачів до європейської спільноти. В свою чергу європейська спільнота сприяла розробленню конкретного механізму її підтримки та розвитку, що включала дворівневу систему навчання, європейську систему трансфертного кредиту, положення про визнання кваліфікацій, єдину систему оцінки рівня знань у галузі мови, європейський додаток до диплому та національні інформаційні центри академічної мобільності, які дають можливість студентам або викладачам підвищувати свою кваліфікацію.

Проведені дослідження з проблем застосування академічної мобільності дозволили виявити наступний комплекс взаємопов'язаних компонентів, що формуються у процесі навчання професійно-орієнтованої іноземної мови (рис. 1).

Таким чином, опишемо представлені компоненти (рис. 1), які застосовуються в академічній мобільності в процесі професійно-орієнтованого навчання, а саме починаючи з ціннісного компоненту який сприяє налагодженню стосунків з іншими учасниками освітнього процесу (мотивація афіліації), слугує мотивації успіху, спонукає здобувача постійно покращувати свої результати; далі переходимо до когнітивного компоненту, який передбачає здатність та готовність до усної та письмової взаємодії іноземною мовою в соціокультурних та професійних ситуаціях з якими може зіткнутись здобувач, відповідно мотивація спонукає здобувача постійно розвивати свої здібності; наступним є діяльнісний компонент який направлений до самостійної діяльності, до роботи в колективі, до розробці цікавих проектів; останній компонент – це оціночно-рефлексивний, який завдяки вмінню використання попередніх компонентів дає можливість здобувачу критично мислити та усвідомити, яку науково-дослідницьку діяльність обрати в університеті, що обирається завдяки академічній мобільності.

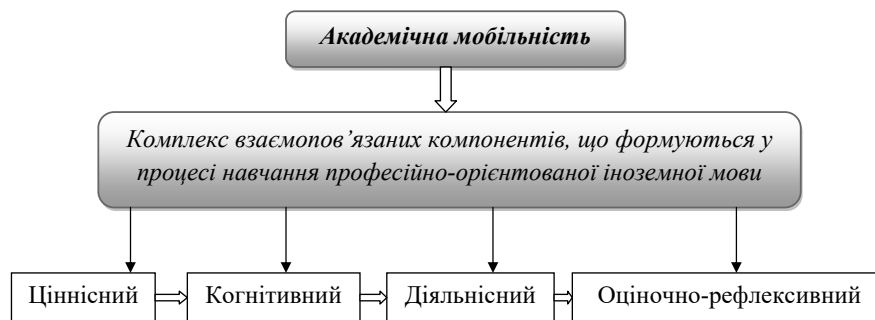

Рис. 1. Застосування академічної мобільності з урахуванням компонентів, що формуються у процесі навчання професійно-орієнтованої іноземної мови

На підставі аналізу представлених компонентів академічної мобільності визначимо рівні сформованості компонентів академічної мобільності, їх критерії, показники та вимірники, що дозволять проаналізувати кожного здобувача на бажання приймати участь у академічній мобільності (рис. 2).

Якщо сформованість одного з представлених компонентів знаходиться на високому та середньому рівні можна стверджувати, що у студента є бажання навчатись, вивчати іноземну мову та приймати участь у академічній мобільності, однак, якщо на низькому рівні, не можна говорити про «академічну мобільність» як про здатність і готовність адаптуватися до динамічного різноманіття змінних умов.

Слід зауважити, що лише сукупність зазначених компонентів у своїй єдності визначають можливість становлення академічної мобільності студентів як цілісної особистісної якості [14].

Говорячи про академічну мобільність, важливо зазначити, що для її становлення існує певна сукупність взаємопов'язаних умов, які сприяють її ефективному застосуванню у закладах вищої освіти, зокрема: повинна бути орієнтація на комплексний розвиток загальнокультурних та професійних компетенцій у процесі навчання іноземної мови, яка можлива на основі інтеріоризації студентами цілей та результатів іншомовної освіти, збудованої з урахуванням індивідуальних особливостей та потреб студентів (відповідно розвиток індивідуальних здібностей та становлення

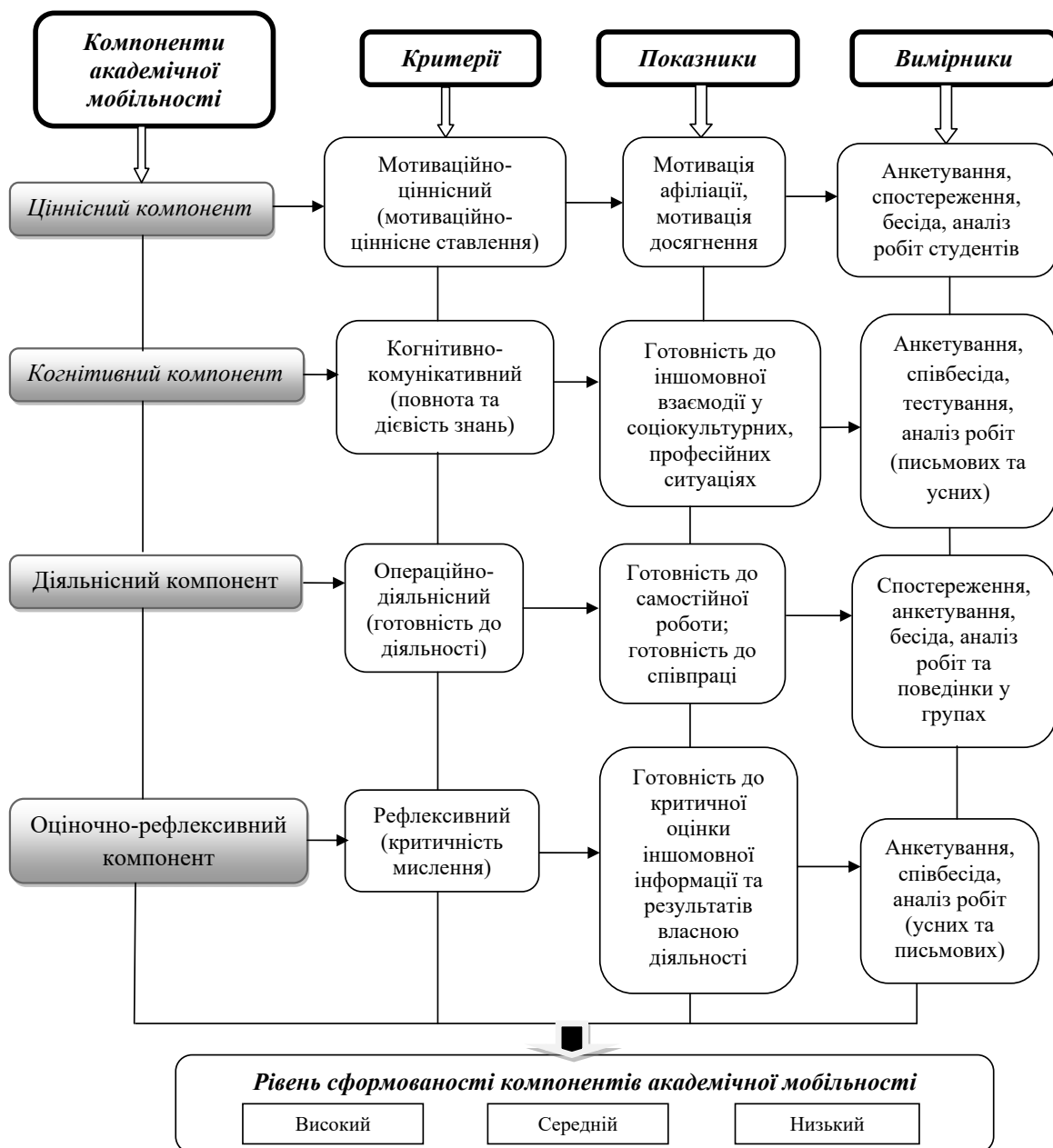

Рис. 2. Рівні сформованості компонентів академічної мобільності, їх критерії, показники та вимірники

особистісних якостей студентів буде можливим в умовах їх активної самостійної діяльності, розумінні проблемності та діалогічності процесу навчання для досягнення мети); створюється контекстне середовище в процесі навчання іноземної мови, що дозволяє на професійно значущому матеріалі здійснювати соціальний та професійний розвиток особистості за допомогою об'єднання матеріалу, що вивчається та відповідальності кожного фахівця за рівень своєї компетентності, результати власної та колективної діяльності.

Відповідно, становлення академічної мобільності перебуває на трьох стадіях: початкова стадія передбачає, що рівень одного з її компонентів визначається низьким; на проміжній стадії рівень усіх компонентів визначається як середній, зокрема трапляються випадки коли одні її компоненти визначаються як середні, а інші – як високі; на основній стадії становлення академічної мобільності більшість компонентів визначаються як високі.

Академічна мобільність включає модифіковану технологію проектного навчання. Дана технологія направлена на становлення та бажання у студентів приймати участь у академічній мобільності, розроблення якої включає компетентнісний та контекстний підхід з урахуванням безпосередньо принципів проектного навчання (цілеспрямованість, керованість, продуктивність, проблемність, активність, облік індивідуальних особливостей, самостійність) та завдань іншомовної освіти, що є засобом реалізації комплексу виділених педагогічних умов та складається з п'яти етапів. Розглянемо більш детально вищезазначені етапи проектного навчання, що безпосередньо відносяться до застосування студентами академічної мобільності задля отримання та розвитку додаткових знань при вивченні іноземної мови. Перший етап – це ціннісно-мотиваційний, який передбачає, що викладач створює мотивацію до становлення якості академічної мобільності, направляє студентів до якісного виконання завдання, визначає їх якості, стимулює до академічної мобільності для професійного та особистісного зростання, в свою чергу, студент повинен чітко усвідомлювати сутність академічної мобільності та її цінність, свої мотиви, ставити пріоритети та усвідомлювати значимість майбутньої професійної діяльності. Відповідно, результат до якого необхідно прийти – це виникнення мотивації до становлення та розвитку даної якості. Другий етап проектного навчання передбачає орієнтованість, тобто викладачу необхідно організувати студентів до у часті в проекті, розкрити значущість як з позиції вирішення проблеми, так і з позиції становлення особистісних якостей, відповідно стимулювати його до пошуку цікавої інформації, до творчої діяльності в якій студенти об'єднуються для реалізації спільного

проекту, надати можливість студентам дискутувати. Зокрема, студентам необхідно визначити, який саме проект вони збираються розробляти, усвідомити значимість проекту, закріпити мовні та мовленнєві навички та уміння, спільно з іншими учасниками скласти план роботи з вирішення завдань проекту, відібрати необхідний матеріал, подати його та обговорити результати роботи щодо вирішення окремих завдань єдиного проекту, провести аналіз та оцінку. Результат до якого необхідно прийти – формування моделі спільної проектною діяльності. Наступним етапом є організація спільної діяльності, яка передбачає, що викладач стимулює до пошукової діяльності з вирішення завдань проекту, який необхідно чітко спланувати та управляти, провести обговорення щодо проблем та безпосередньо подання результатів. Студентам в даному випадку бажано самостійно включатись в проект, збирати матеріал, розподілити обов'язки у команді та визнати як буде реалізуватись даний проект. Результат: створення продукту проектною діяльності на основі нових знань та умінь. Відповідно, на четвертому етапі необхідно зробити презентацію, викладач надає експертів, які приймають участь у дискусії, ставлять оцінки, в свою чергу, студенти захищають розроблений проект, дотримуються певної позиції та дискутують. Результат: розвиток комунікативних умінь та навичок. Останній етап проектного навчання – оціночно-рефлексивний, який свідчить про проведення об'єктивної оцінки своєї діяльності, тобто студент повинен визначити свої переваги та недоліки, визнати свої помилки для того, щоб у майбутньому при прийнятті рішень не мати негативні результати. В результаті завдяки проектному навчанню у студента відбувається усвідомлення успіху або поразки, розуміння того, що необхідно змінити у майбутньому, з'являється бажання брати участь у спільних мовних проектах та проводити оцінку власного рівня сформованості академічної мобільності.

Висновок. Виходячи з проведеного дослідження, академічна мобільність є показником, який показує як заклад вищої освіти проводить дослідницьку діяльність, залучає викладачів та студентів до різних програм та проектів, що сприяє їх розвитку та отриманню нового досвіду, який можна застосувати у своїй професійній діяльності. Академічна мобільність відображає не лише конкретний результат діяльності студента або викладача за певний період, а й враховує умови з якими стикаються здобувачі під впливом різних факторів. Застосування у закладах вищої освіти академічної мобільності дозволяє підготувати та адаптувати здобувачів до навчання в інших іноземних університетах та налагодити з ними міжнародні зв'язки, що сприяє вивченню іноземної мови задля розвитку своїх можливостей для вільного пересування.

Завдяки застосуванню академічної мобільності виявлено компоненти, що формуються у процесі навчання професійно-орієнтованої іноземної мови, такі як ціннісний, когнітивний, діяльнісний та оціночно-рефлексивний компоненти. На підставі аналізу представлених компонентів академічної мобільності визначено рівні сформованості компонентів академічної мобільності, їх критерії, показники та вимірники, що дозволять проаналізувати кожного здобувача на бажання приймати участь у академічній мобільності.

Становлення академічної мобільності є одним з головних завдань вищої професійної освіти, що визначається оновленими цільовими установками вищої професійної освіти, заснованими на компетентнісному, особистісно-діяльнісному та контекстному підходах та потребою самої особистості. Володіння іноземною мовою розширює межу академічної взаємодії, у зв'язку з цим, доцільно при вивченні іноземної мови орієнтуватися на академічну мобільність як якості особистості, що формується у процесі становлення іншомовної комунікативної компетенції впродовж навчання у ЗВО.

Для розвитку академічної мобільності у закладах вищої освіти важливо врахувати умови, які сприяють ефективному її застосуванню, зокрема орієнтація на комплексний розвиток, що формуються у процесі навчання іноземної мови; створення контекстного середовища у процесі навчання професійно орієнтованої іноземної мови; забезпечення диференційованого та випереджаючого навчання при формуванні змісту іншомовної освіти; реалізація інтерактивних способів навчання, що є необхідним для формування заданої якості здобувача освіти.

Усі етапи модифікованої технології проектного навчання у академічній мобільності орієнтовані на становлення як окремих компонентів академічної мобільності, так і їх взаємопов'язаного комплексу. Підвищена інтерактивність, контекстність, особистісна та професійна значимість вирішених проблем сприяють досягненню мети, що передбачена академічній мобільності, а саме розвиток умінь та навичок самостійного вирішення проблем професійного спрямування, розвиток іншомовної комунікативної компетенції, становлення академічної мобільності у сучасному освітньому середовищі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонов А. В. Державне регулювання процесу активізації академічної мобільності. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління. 2015. Вип. 2. С. 50–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2015_2_10 (дата звернення: 5.01.2024).
2. Артюшенко А. О. Особистісна мобільність і її формування у студентів економічного профілю в процесі фізичного виховання: монографія. Черкаський

інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України. 2012. 232 с.

3. Вертегел В. Проблема академічної мобільності в контексті підготовки конкурентоспроможних фахівців. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2014. № 10 (Ч. 2). С. 256–261.

4. Домбровська С. М., Шевчук Ю. Р. Розвиток академічної мобільності в сучасному освітньому процесі. С. 197–204. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/15405/1/DombrovskaShevchuk.pdf> (дата звернення: 5.01.2024).

5. Загородня А. А. Академічна мобільність як засіб забезпечення якості професійної підготовки фахівців економічної галузі України. № 4(32), Vol. 7, 2018. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/715121/1/2382.pdf> (дата звернення: 5.01.2024).

6. Академічна мобільність викладача закладу вищої освіти: методичні рекомендації для студентів спеціальності «Дошкільна освіта» / М. І. Олійник, К. С. Кузнєцова, Т. А. Колтунович, І. Р. Перепелюк. Чернівці : Видавничий дім «РОДОВІД», 2019. 140 с.

7. Попій І. В. Політика академічної мобільності: спроба концептуалізації. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна, серія «Питання політології», вип. 31. Харків. С. 47–54. URL: <https://periodicals.karazin.ua/politology/article/download/9588/9102/> (дата звернення: 5.01.2024).

8. Грищук Ю. В. Міжнародна академічна мобільність в Україні: проблеми та перспективи. Освітологічний дискурс, 2014. № 2 (6). С. 33–40.

9. Гуляєва Н. М. Мобільність викладачів і студентів: проблеми та орієнтири. Матеріали VI щорічної міжнародної конференції «Розбудова менеджмент освіти в Україні» (17–19 лютого 2005 року м. Дніпропетровськ). Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. С. 76–81.

10. Дернова І. А., Іванова І. В., Боровик Т. М., Залозна Т. Г., Палієнко А. В. Академічна мобільність студентів як один із напрямків євроінтеграції України. Наукові часописи Університету. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Т. 1. 2022. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/39076> (дата звернення: 5.01.2024).

11. Зленко А., Ісайкіна О., Ісайкіна, О. Академічна мобільність як невід'ємна складова інтеграції України до сучасного європейського суспільства знань. Society. Document. Communication. Соціум. Документ. Комунікація, (6/2), 56–76. URL: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2019-6/2-56-76> (дата звернення: 5.01.2024).

12. Про вищу освіту: Закон України від 2014, № 37-38, ст. 2004. Відомості Верховної Ради України. 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 8.01.2024).

13. Про фахову передвищу освіту: Закон України від 2019, № 30, ст. 119. Відомості Верховної Ради України. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 8.01.2024).

14. Сушенцева Л. Л. Теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: дис. д. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2012. 469 с.